

Het auteursrecht ontstaat automatisch bij het tot stand komen van een werk en bij hergebruik van een werk moet altijd toestemming worden gevraagd aan de maker. Dat uitgangspunt staat onder druk van het streven tot zelfregulering.

# Vraag het de maker – of niet?

Erik Bouwer

Fotografie: Daniëlle van der Schans

**G**een plek waar knippen en plakken gemakkelijker is dan op het internet. Onder het mom van ‘free flow of information’ lijkt er een kamp te bestaan dat de Auteurswet niet meer vindt passen bij de digitale realiteit. Een deel van het kamp vindt het auteursrecht zelfs onzinnig: particuliere bloggers, vaak burgers en niet-professionals, schreeuwen moord en brand als ze worden aangesproken op auteursrechtshending. Toch moet men zich – totdat onder alle maatschappelijke en commerciële druk de wet is aangepast – aan de wet houden; maar niet iedereen trekt zich hier evenveel van aan. Er wordt in veel gevallen zelfs een voorschot genomen op nieuwe, nog niet bestaande wet- en regelgeving. Een deel van dat voorschot valt onder het kopje ‘zelfregulering’, een ander deel leidt tot auteursrechtshending. Tijdens de opening van Amsterdam Wereldboekenstad gaf minister Hirsch Ballin op het Auteursrechten-symposium (21 april 2008) aan de problemen en vraagstukken te herkennen. Volgens hem is het verstandiger voorlopig te vertrouwen op zelfregulering dan te wachten op Europese regelgeving.

## Intellectueel eigendom moet beschermd worden

Ook Kees Spaan (voorzitter van de Groep Nederlandse Dagblad Pers, een afdeling van het Nederlands Uitgeversverbond NUV) ziet de nodige uitdagingen. “Je ziet dat rechters moeite hebben met het onderwerp auteursrecht, er omheen is een enorm begrippenapparaat ontstaan”, zo stelt hij.

De krant heeft in de ontwikkeling van zelfregulering tot nu toe een belangrijke rol gespeeld, maar die ontwikkeling kent pieken en dalen. Spaan stond aan de wieg van stichting PRO en CLIP, instrumenten waarmee zowel de zelfregulering op het gebied van auteursrecht (zie kader) als het verkennen van nieuwe markten worden gerealiseerd. In dat zoeken naar nieuwe businessmodellen hebben dagbladuitgevers op het gebied van auteursrechten in het ver-

leden fouten gemaakt, zo erkent hij. Hij verwijst daarmee naar het feit dat PCM in het verleden zonder toestemming van freelance auteurs content opnieuw exploiteerde, bijvoorbeeld via verkoop aan knipselkranten. In de tweede helft van de jaren negentig leidde dit tot een aantal conflicten tussen journalistenvereniging NVJ en PCM-onderdelen, onder meer omdat de Volkskrant het werk van freelancers herplaatste op het web en op CD-ROMs. Bij het beslechten van het conflict stond vooral de hoogte van de vergoeding voor hergebruik ter discussie: twee procent (PCM) of tien maal zoveel (NVJ).

### Over hergebruik

Wanneer mag je iets wel of niet opnieuw gebruiken, of anders gezegd: opnieuw exploiteren?

De conflicten over het auteursrecht in de jaren negentig hebben niet tot een definitieve oplossing geleid. Het vraagstuk is actueler dan ooit door ontwikkelingen zoals web 2.0 (blogging) en digitalisering. Over het auteursrecht zelf is CLIP-voorzitter Spaan duidelijk: “Ik vind dat intellectueel eigendom beschermd moet worden. Allereerst omdat er in het verleden door de makers energie en inspanning is ingestopt om er van te leven, maar ook om actief te zijn in een vakgebied. Dat laatste moet je honoreren. Voor wat de toekomst betreft moet er altijd een impuls aanwezig blijven om content te blijven produceren.”

## Content heeft marktwaarde

Kranten hebben te maken met twee groepen journalisten: de medewerkers in vaste dienst, die onder de CAO vallen, en de freelancers. Voor de eerste groep wisten de uitgevers uiteindelijk te komen tot een regeling die werd vastgelegd in de CAO. Spaan: “Op een gegeven moment is helder geworden dat je met het standpunt ‘we hebben al voor de content betaald’ niet verder komt. Daarna is een half pro-



cent vergoeding aan het salaris toegevoegd. De praktijk is nu dat we dit jaar in, jaar uit verlengen. Maar voor freelancers geldt die CAO niet. Daar moeten uitgever en freelancer steeds opnieuw onderhandelen. De uitgever kan zijn krant alleen maar herexploiteren op internet als hij daarvoor toestemming krijgt. Hiervoor is een soort voorbeeldcontract tot stand gekomen waarmee de uitgever content upfront kan hergebruiken.”

“Auteurs en uitgever hebben – in een natuurlijke alliantie – een gemeenschappelijk belang”, zo stelt Spaan, maar er is ook een tegengesteld belang. Uiteraard heeft dat laatste betrekking op de (markt)waarde van content, afgekocht bij de ‘makers in loondienst’. Die marktwaarde wordt ook herkend door knipselkranten, zo legt Spaan uit. “Toen we alleen nog papieren kranten hadden, werd daar driftig door derden in geknipt. De papieren knipselkranten waren aanleiding voor de eerste processen, want volgens ons zat er in de content economische waarde waarmee knipseldiensten omzet genereerden. Met digitalisering is dit proces nog gemakkelijker geworden. Daarmee hebben organisaties gemakkelijk toegang tot informatie, zodat ze hun abonnementen opzeggen.”

Dat is vervelend voor de uitgever, want ondanks alle automatisering – de redactie zit tegenwoordig vrijwel op de pers, zo stelt Spaan – zijn er hoge kosten gemoeid met de intellectuele productie die een redactie verricht. In de zoektocht naar nieuwe businessmodellen voor een medium als de krant is het vraagstuk van hergebruik verschoven: van zaak tussen maker en uitgever naar zaak tussen uitgever en hergebruiker.

### Een businessomgeving die de onze niet is

De voornaamste bedreiging is dan ook dat de resultaten van dat intellectuele proces 1 op 1 gebruikt worden “in een businessomgeving die de onze niet is. Business modellen zoals Google News worden versterkt met grondstoffen die elders worden gehaald, zonder dat de producent van de grondstoffen daar voordeel of opbrengsten van heeft. De kosten blijven echter wel bij die grondstoffenproducent. Dit mechanisme is buitengewoon bedreigend voor kranten en dwingt herstructurering af”, aldus Spaan. “Als ook nog de perceptie wordt versterkt dat nieuws gratis is, dan zullen ondernemingen onderling synergie moeten zoeken. Dan ga je fuseren en titels samenvoegen.”

Dat zijn geleidelijke processen, zo relativeert Spaan, er is dus geen reden tot paniek. Maar hij vindt het wel belangrijk om de ontwikkeling inzichtelijk te maken. “We zijn niet tegen zoekmachines, ik wil alleen dat ze netjes langskomen om toestemming te vragen, want dat is de basis van het hele auteursrecht. En ook om mij de kans te geven met ze te onderhandelen.”

Hoe blijf je als krant en nieuwsmaker een rol spelen in een



veranderende commerciële omgeving? Het speelveld waarin je nieuwe activiteiten kunt opzetten en formats kunt ontwikkelen, wordt juridisch bepaald, aldus Spaan, maar hij benadrukt: “De grondstof, content, is echter geen commodity die je met een vrachtschip kunt laten aanvoeren. De grondstof van een dagbladuitgever is gedefinieerd in de auteurswet.”

### De krant verdient bescherming

Toch levert die wet onvoldoende bescherming op, zo vindt Spaan. Hij verwijst daarbij naar het voorbeeld van Wegener, dat in 2002 werd geconfronteerd met Vacaturebank.nl. De vacaturesite nam de belangrijkste zaken over uit de gedrukte personeelsadvertenties – een grondstof waarbij de kosten voor de vervaardiging bij Wegener lagen. De krant wilde graag profiteren van de mogelijke bescherming van een databank. Al sinds 1996 bestaat er een algemene databaserichtlijn waarmee de rechten en plichten rondom databanken in Europees verband zijn vastgelegd. Om de krant erkend te krijgen als een database (iets waarmee de rechters in eerste instantie moeite hadden) met bijbehorende extra bescherming, moesten vacaturebladen een overzicht gaan afdrucken van het bestand aan personeelsadvertenties. Een databank is immers pas een databank als het een systematisch geor-



dend geheel is – gelukkig is die bescherming ook van toepassing wanneer de databank een afgeleide is van andere activiteiten. Met andere woorden: de krant heeft nogal wat toeren uitgehaald om de eigen grondstof te beschermen. Daar is volgens Spaan ook alle reden toe. “De krant staat in het hart van onze sociaaleconomische en culturele structuur, is bepalend voor het publieke discours, net als televisie”, aldus Spaan. “In het proces van nieuwsgaring, verwerking en verspreiding zit een groot belang, zoals ook de WRR in haar rapport *Focus op functies* (2004) heeft aangegeven. De krant is zo belangrijk, dat de overheid moet voorzien in bescherming. De krant moet als database erkend worden. Niet omdat we in een reservaat zitten, maar omdat een krant op die manier niet kan worden leeggestolen. Ook al heb ik groot respect voor het innovatievermogen en de fantasie van Google, Google behoort langs te komen om te vragen tegen welke condities je de spullen mag gebruiken.” Ze zouden in de ogen van Spaan juist moeten meewerken aan initiatieven als Automated Content Access Protocol (een model voor rechtenbeheer van online content, tot stand gekomen via samenwerking tussen zoekmachines en verschillende wereldwijde uitgevers- en dagbladorganisaties; zie [www.the-acap.org](http://www.the-acap.org) – red.). Daar zou ruimte zijn om te onderhandelen over de ‘terms & conditions’ van doorlevering van content.

## De stap naar zelfregulering

In het verleden is er, vertelt Spaan, niet alleen tegen de digitale knipselkranten geprocedeerd (“die processen wonnen we”), maar er uiteindelijk ook mee *onderhandeld*. Het heeft geleid tot het opzetten van Stichting PRO en CLIP, vehikels waarmee de technische en administratieve match tussen maker (auteur dan wel uitgever) en hergebruiker (knipseldienst) tot stand zou moeten komen. Opgezet door NDP en NUV eist CLIP dat een aanbieder van een digitale knipselkrant een overeenkomst sluit met de contentproducent in de vorm van een licentie. CLIP incasseert daarbij gelden op basis van vooraf afgesproken gebruiksvergoedingen en draagt af aan de rechthebbende maker. Zo is het principe. Spaan: “We hebben hier te maken met een markt. Informatie uit het Financieele Dagblad heeft een andere waarde dan informatie uit de Leeuwarder Courant. Maar wanneer er een rel is rondom de burgemeester van Leeuwarden wil het ministerie van Binnenlandse zaken die informatie uit de Leeuwarder Courant graag hebben. Over dit soort zaken wordt in CLIP-verband gesproken; dat moet tot beleid leiden. Aan de onderkant van de markt mag CLIP optreden als intermediair. De inkomsten komen in de kas van CLIP en PRO en worden keurig gereparteed.”

## Nieuwswaarde

“Je kunt alleen geld vragen als je ook het recht hebt om dat te doen – de dagbladuitgevers hebben CLIP daarvoor toestemming gegeven”, zo legt Spaan het mechanisme uit. “Daarmee wordt verondersteld dat uitgevers over de rechten beschikken. Die hebben ze inderdaad conform artikel 16 van de CAO als het gaat om medewerkers in vaste dienst. Maar voor de freelancers lag dat, zoals gezegd, anders. De uitgevers krijgen pas hun geld als ze de vrijwaring hebben doorgegeven, samen met de NAWT-gegevens van de freelancers. Om deze administratieve rompslomp te omzeilen is samen met de NVJ de Stichting Nieuwswaarde in het leven geroepen. Op het moment dat een uitgever niet kan aangeven welk artikel door welke freelance auteur is geschreven, ziet hij af van het uitgeversdeel van de rechten.” Met andere woorden, de vergoeding zou in dat geval vanuit CLIP rechtstreeks naar Nieuwswaarde moeten gaan. Nieuwswaarde probeert daarbij zo dicht mogelijk bij de freelancers te komen en ook op beleidsniveau probeert PRO/CLIP zo goed mogelijk samen te werken met Nieuwswaarde.

Maar wordt in deze situatie niet gewoon afgestapt van het credo ‘vraag het de maker’? “We vragen het ook aan de maker en we hebben ook toestemming. Op basis van de CAO, en bij freelancers wordt op dit moment, zo denk ik, op elke dagbladredactie het freelance contract aangehouden en getekend. Wat daar voor honorering in staat, dat moet de redactie maar bekijken. De vraag ‘vraag het de

maker' is essentieel, maar wanneer complexiteit of administratieve complicaties ernstig zijn, moet je als verstandige partijen tot een collectieve oplossing komen. Je kunt als orthodox auteursrechtaanhanger opereren, maar je kunt ook binnen dat recht je marktposities herdefiniëren – zo moeten je verdienmodellen tot stand komen. Je hebt daarbij wel zekerheid nodig omtrent de piketpaaltjes.”

### Vraag het de maker

De meest actuele discussie speelt zich af rondom het digitaliseringsproces dat de KB heeft opgestart. Spaan: “Ook daar geldt: het auteursrecht is bepalend, vraag het de maker. Maar je moet je voorstellen dat de KB in dit project achter elke individuele auteur aan moet.”

Met het oog op *orphan works* en *work out of print* moet er wat Spaan betreft daarom een collectieve regeling komen. “Je kunt er vaak moeilijk achter komen waar de rechten liggen.” Hij kan zich wel voorstellen dat De Telegraaf afspraken wil maken over digitalisering van een kapitaal waar de krant zelf de afgelopen jaren veel geld in heeft geïnvesteerd: “Daarover wordt gesproken, ook met de insteek om te voorkomen dat er een gat ontstaat in het publieke domein: een gat in de geschiedenis. Dat moet je niet willen.”

Is dat argument van ‘een gat in de informatie van de KB’ niet een beetje overdreven? Spaan antwoordt: “Het is de schoonheid van de compleetheid. Het Innovatieplatform stelt een paar honderd miljoen ter beschikking voor de digitalisering van al deze bronnen. Dat geld is alleen bestemd voor de bits en de bytes, maar niet voor de rechten. Moeten kranten, op het moment dat er kennelijk een markt ontstaat, maar afzien van de opbrengsten?”

### CLIP heeft het recht om te handelen

Hoewel ondanks eerder gewonnen rechtszaken tegen digitale knipselkranten de communicatieafdelingen van ministeries gewoon bleven doorgaan met het samenstellen van knipselkranten, wordt er tegenwoordig netjes betaald voor elektronische knipselkranten. Wat Spaan betreft bestaan er twee trajecten: het juridische (vraag het de maker) en het commerciële (kom tot een prijs). “Voor kleine deals heeft CLIP nu het recht om te handelen. Als het gaat om een grote deal, denk aan ABN AMRO die informatie wil afnemen van het FD, dan is dat aan de partijen zelf. Deze keten is buitengewoon moeilijk, maar er komt op dit moment in ieder geval geld uit. Dat geld is een revenu die bij de uitgever of de maker terecht komt.” Freelancers, zo vindt hij, zouden in dat opzicht wel beter doordrongen moeten zijn van wat Nieuwswaarde voor hen kan doen.

Wat heeft CLIP in kas als de laksheid bij freelancers zo groot is? “Helemaal niet zo veel”, denkt Spaan, “Anderhalf miljoen euro, maar de echte afdrachten vinden dus ergens

### Auteursrechtenregelingen

(Her)gebruikers moeten afrekenen met de makers, zo luidt de grondgedachte. CEDAR is het facilitaire bedrijf dat is opgetuigd voor het innen van verschillende soorten rechten en dat onderdak biedt aan een aantal auteursrechtenstichtingen: Stichting Pro, Stichting Leenrecht, Musicopy, Lira, en Thuiskopie. CEDAR heeft een personeelsbudget van 3,5 miljoen euro, er werken circa 60 medewerkers. In 2006 werd op het vlak van knipselkranten alleen al ruim 10 miljoen euro uitgekeerd aan uitgevers.

anders plaats”, daarbij verwijzend naar de overeenkomsten die grotere partijen onderling kunnen afsluiten. Nieuwswaarde keert uit aan freelancers, maar alleen wanneer deze hebben aangegeven wat ze per jaar wanneer hebben gepubliceerd en niet wanneer het gaat om vak- en wetenschappelijke tijdschriften.

Dat het complex is, wordt duidelijk op de site van Nieuwswaarde: Stichting Nieuwswaarde int niet rechtstreeks voor vak- en wetenschappelijke tijdschriften – dat doet Stichting Reprorecht. Bij kranten en publiekstijdschriften draagt Reprorecht de voor de journalisten bestemde helft (het auteursdeel) af aan Stichting Nieuwswaarde, de andere helft gaat vanuit Reprorecht naar de uitgevers. Voor vak- en wetenschappelijke tijdschriften moeten de uitgevers de helft van hun ontvangen vergoedingen zelf afdragen aan de auteurs.

### Conclusies

Zelfregulering – waar de overheid een voorstander van lijkt te zijn – wordt op dit moment hoofdzakelijk ingericht door de uitgevers. Niet onlogisch, want dit zijn van oudsher de partijen met de machtigste positie. Dat uitgevers zich daarbij herpositioneren en op zoek gaan naar nieuwe businessmodellen om content te vermarkten is prima – uitgeven is primair een commerciële zaak. Zolang volgens de auteurswet het exploitatierecht van een werk bij de maker ervan ligt, dienen de businessmodellen van de uitgevers in lijn te liggen met die wet. Zoals uitgevers op hun achterste benen staan wanneer hun werk wordt gestolen, zo hebben ook auteurs recht op een exploitatiemodel dat binnen de wet past. Tenzij auteurs en uitgevers – collectief of individueel – anders overeenkomen blijft het dictaat dus: vraag het de maker. In dat kader zou er geen ruimte moeten zijn voor partijen die ten onrechte een voorschot nemen op het auteursrecht – behalve in de rechtszaal.

Dat de werkelijkheid anders ligt, wordt duidelijk in het tweede deel van deze artikelenserie over het auteursrecht. **IK**